

911

1

Latvijas PSR Centrālais Valsts Okupācija
revolūcijas un socialistiskās
ciltniecības arhīvs

Lelma Fāna m. Bei-Mamikonjāna

Latvijas PSR nopelniem bagātā fiziskās
kultūras un sporta darbīniece.

fonds N° 911

apzants N° 1

LATVIJAS PSR CENTRALAIS VALSTS OKTOBRA REVOLUCIJAS
UN SOCIĀLISMA CELTNIECĪBAS ARHĪVS

Latvian State Central Archives

ZELMA JĀŅA m. BEI-MAMIKONJANA

Latvijas PSR Nopelniem bagātā fiziskās kultūras
un sporta darbiniece

(1892. - 1973.g.)

Fonds Nr.911

Apraksts Nr.1

1892. - 1973.

Zelma Jāņa m. Bei-Mamikonjana (dzim. Bilhena)

Vēsturiski - biogrāfiskā izziņa

Zelma Bilhena dzimusi Rīgā 1892.gada 7.augustā kalpotāju ģimenē. Izglītību ieguvusi Rīgā Maldoņa un Ķēniņa ģimnāzijās. 1910. - 1912.g. mācījusies Latviešu dramatiskosursos un piedalījusies teātra izrādēs, bet 1.Pasaules karš pārtrauca sapni par skatuves darbu. Vecāku nāve un Pasaules kara notikumi ierauj savā virpulī Zelmu Bilhenu un tā, 1915.gadā sākas ilgais ceļš prom no dzimtās Rīgas. Kara gados Zelma Bilhena - Savkeviča strādā par medmāsu lazaretēs un frontē. 1916.gadā kara ceļi aizved uz Maskavu un gadu vēlāk viņa iestājas Maskavas Valsts Universitātes Filoloģijas nodaļā. Studiju gados rodas interese par Kaukāza tautu etnogrāfiju. Tajā laikā sākas pirmie ceļojumi Maskavas apkārtnē, pa Volgu un Kaukāzu. 1923.gadā ārstējoties Krasnajā Poļanā Zelma Bilhena-Gomberga sasniedz savas pirmās virsotnes: Aipgu un Ačišo. Kalni savaldzina un kļūst par mūža lielāko mīlestību.

1924.gadā Z.Bilhena-Gomberga pabeidz Maskavā Ritmikas institūtu, 1927.gadā - Augstākos svešvalodu kursus.

1926.gadā Z.Bilhena-Gomberga dodas uz Kaukāzu vākt etnogrāfijas materiālus par savdabīgo un mazizpētīto Grūzijas novadu - Hevsurētiju. Darbs Grūzijas alpīnistu klubā sola daudz palīdzēt šās ieceres īstenošanā un Z.Bilhena paliek Kaukāzā un, vairāk kā divus gadu desmitus viņas vārds saistās ar tūrisma - alpīnisma attīstību Grūzijā. Viņa strādā Tālo ceļojumu birojā par Krimas un Kaukāza maršrutu pilnvarotā vietnieci, metodisti - instruktori tūrisma - alpīnisma bāzēs un klubos. Šajā laikā Z.Bilhena dodas daudzās zinātniskās ekspedīcijās pētīt Kaukāza kalnu ģeogrāfiju, izdarot labojumus kartēs, meklējot derīgos izrakteņus.

1932.gadā viņa vada glābšanas grupas darbu meklējot pazudušo alpīnistu Š.Mikeladzi. Glābšanas grupu darbā piedalās

arī turpmākajos gados, piemēram 1941.gadā Armēnijā uz Abageza virsotni.

1935.gadā viņa organizē un vada Aizkaukāza grupu I Vissavienības alpiniādē uz Elbrusu. Šajā pašā gadā pēc valdības komisijas lūguma piedalās lidmašīnas P-5 meklēšanā Kazbeka rajonā. Z.Bilhena zināšanas un pieredze liekti noder organizējot pirmo alpīnisma nometni uz Devdorana ledāja 1936.gadā. Viņa ir šīs nometnes priekšiece un viņas vadībā alpīnisti apgūst un nostiprina zināšanas alpīnisma tehnikā.

Z.Bilhena konsultē un vada daudzas tūristu grupas pa Kaukāza maršrutiem, bet vienlaikus arī pati veic sarežģītus alpīnisma maršrutus, atsevišķas virsotnes iekarojot pirmo reizi, piemēram Maili, Acuntu u.c.

1939.gadā Z.Bilhena kļūst par PSRS ZA Ģeogrāfijas biedrības biedru.

1941.gadā Z.Bilhena apprecas ar Grūzijas zinātnieku Georgiju Bei-Mamikonjanu.

Liela Tēvijas kara gados Z.Bei-Mamikonjana strādā hospitālī par medmāsu un feldšeri - audzinātāju zīdaiņu namā. Vienlaikus pasniedz vācu valodu Grūzijas PSR ZA Mākslas vēstures institūtā.

1941. - 1951.g. Z.Bei-Mamikonjana strādā Grūzijas PSR alpīnisma klubā, kur plaši izvērta darbu apmācot jaunus kadrus klinšu kāpšanā, kalnu tūrismā, izstrādājot jaunus tūrisma maršrutus.

1951.gadā pēc Latvijas PSR BSB "Spartaks" prezidija lūguma Z.Bei-Mamikonjana atgriežas Rīgā un aktīvi iesaistās tūrisma- alpīnisma darba organizēšanā mūsu republikā. Viņa strādā BSB "Spartaks" par mācību - sporta nodaļas vadītāju, bet pēc tam Rīgas tūristu bāzē par vecāko metodisti.

1961.gadā vada BASB "Daugava" republikānisko tūrisma - alpīnisma klubu. No 1962.gada līdz aiziešanai pensijā Z.Bei-Mamikonjana strādā Latvijas PSR republikāniskajā tūristu klubā par instruktori - metodisti.

Līdztekus savam tiešajam darbam Z.Bei-Mamikonjana strādā par tūrisma - alpīnisma treneri ar Rīgas Pionieru pils, VEF u.c. tūristiem. Piedalās tūrisma - alpīnisma sacensību tiesāšanā.

Sākot ar 1930.g. Z.Bei-Mamikonjana regulāri tika ievēlēta Vissavienības alpīnisma sekcijas prezīdijā, 1962. - 1965.g. ievēlēta par Latvijas PSR republikāniskās tūrisma padomes prezīdija biedru.

Z.Bei-Mamikonjana ir vairāku brošūru, rakstu, tūristu karšu autore un līdzautore. Viņa vākusi materiālus par alpīnisma attīstības vēsturi un pirmsākumiem PSRS.

Par aktīvu, auglīgu darbu Z.Bei-Mamikonjana vairākkārt apbalvota ar Grūzijas, Azerbaidžānas un Latvijas PSR Fiziskās kultūras un sporta komiteju Goda rakstiem, kā arī krūšu nozīmēm.

- 1935.g. piešķirta nozīme "PSRS alpīnists";
- 1952.g. - "PSRS sporta meistars" - tūrismā;
- 1955.g. - "Fizikālās kultūras teicamnieks";,
- 1965.g. - "Latvijas PSR Nopelniem bagātā fiziskās kultūras un sporta darbinieka" goda nosaukums;
- 1968.g. - "BASB aktīvistis".

Par ilggadēju un nevainojamu darbu alpīnisma un tūrisma sporta attīstībā Z.Bei-Mamikonjanai piešķīra personālo pensiju.

Z.Bei-Mamikonjana mirusi 1973.g. Rīgā.

II

Z.Bei-Mamikonjanas fonds CVOR arhīvā saņemts 1974.gada jūnijā no voldemāra Caunes neapstrādātā veidā, kopskaitā 1919 dokumenti: biogrāfiskie materiāli, apbalvojumi - nozīmes un apliecības, foto albūmi, avižu izgriezumi, tūrisma maršrutu apraksti, vēstules, apsveikumi un grāmatas ar dāvinājumu ierakstiem.

Grāmatas nodotas CVOR arhīva bibliotekai.

Fonda zinātniskā apstrāde veikta 1975.gada maijā - jūlijā. Zinātniskās vērtības ekspertīzes rezultātā glabāšanā atstāti:

1. biogrāfiskie materiāli - kadru anketes, autobiogrāfijas, raksturojumi, darba apliecības, apbalvojumu nozīmes un apliecības.

2. radošā darba materiāli - sastādītie maršrutu apraksti, pētījumi par alpīnisma attīstības vēsturi, tūristu kartes "Pa saulaino Grūziju" melnraksti, avižu izgriezumi no Z.Bei-Mamikonjanas presē publicētiem rakstiem.

3. vēstules - Z.Bei-Mamikonjanas redakcijām un iestādēm sūtīto vēstuļu noraksti, kā arī Z.Bei-Mamikonjanai sūtītās vēstules: no darba biedriem, tūristiem, draugiem. Atstāti glabāšanā 1/5 daļa no saņemtiem apsveikumiem valsts un personīgos svētkos.

4. foto materiāli - atstātas glabāšanā fotogrāfijas par Z.Bei-Mamikonjanas dzīvi un darbību, kā arī kalnu attēli.

5. savāktie materiāli - Kaukāza virsotņu apraksti, izgriezumi no avīzēm par tūrisma attīstību, eĶskursiju apraksti pa Rīgu un tās apkārtni, tūrisma pasākumu afišas un emblēmas, Latvijas PSR un Kaukāza kartes.

Dokumenti struktūrdaļu robežās sistematizēti nomināli - hronoloģiskā kārtībā.

Sastādīja zin.līdzstrādniece

Dz. Blumberga
Dz.Blumberga

1975.g. 7.jūlijā

Nr. p.k.	Lietu nosaukumi	Dati	Lapu skaits	Piezīmes
1	2	3	4	5

I Biogrāfiskie un dienesta materiāli

1. Biogrāfiskie materiāli (autobiogrāfijas, kadru anketes, raksturojumi, krievu valodā, rokraksts, mašīnraksts. 1892.-1973. 63
2. Biogrāfiskie materiāli (apliecības, izziņas) latviešu, krievu, gruziņu valodā, rokraksts, mašīnraksts, iespieddarbs. 1892.-1961. 113
3. Materiāli par Z.Bei-Mamikonjanas iecelšanu amatos, darba līgumu izpildīšanu krievu, latviešu, gruziņu valodā, rokraksts, mašīnraksts. 1929.-1969. 46
4. Darba un apbalvojumu apliecības latviešu, krievu valodā. 1919.-1969. 137
5. Z.Bei-Mamikonjanas sporta sasniegumu un apbalvojumu nozīmes, metāla. 1950.-1968. 13
6. Fiziskās kultūras un sporta komiteju, BASB "Daugava" Centrālās Padomes, Tūristu klubu Goda raksti par Z.Bei-Mamikonjanas ieguldījumu tūrisma un alpīnisma attīstībā latviešu, krievu valodā; iespieddarbs, rokraksts. 1941.-1968. 61
7. Materiāli par Z.Bei-Mamikonjanas darbību Grūzijas PSR tūrisma-alpīnisma sekcijā (protokoli, plāni, sarakste) krievu valodā; mašīnraksts. 1929.-1947. 82
8. Z.Bei-Mamikonjanas atskaites par tūrisma nometņu darbu, salidojumu un tūrisma pasākumu organizēšanu krievu, latviešu valodā; Rokraksts, mašīnraksts. 1936.-1964. 44

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- 9. Raksti presē par Z.Bei-Mamikonjanu. latviešu, krievu valodā; iespieddarbs. 1935.-1971. 77
- 10. Z.Bei-Mamikonjanas piezīmju grāmatiņas par Latvijas PSR vēsturi. krievu, latviešu valodā; rokraksts. 1957. 61

II Radošā darba materiāli

- 11. Z.Bei-Mamikonjanas sastādītie un konsultētie Kaukāza virsotņu maršrutu apraksti. Melnraksti. krievu valodā; mašīnraksts, rokraksts. 1935.-1941. 65
- 12. Z.Bei-Mamikonjana - "Grūzijas Kara ceļš". Apraksta melnraksts. krievu valodā; mašīnraksts. 1936. 22
- 13. Z.Bei-Mamikonjana - "Alpinisms-īss vēsturisks apskats" krievu valodā; mašīnraksts. 1938. 74
- 14. Z.Bei-Mamikonjana - "Pa saulaino Grūziju". Rokraksti tūrisma kaštei. krievu valodā; rokraksts, mašīnraksts. 1939. 198
- 15. Z.Bei-Mamikonjanas apraksti, tēzes, plāni par tūrisma un alpīnisma darba organizāciju kalnos. latviešu, krievu valodā; mašīnraksts. 1936.-1947. 28
- 16. Z.Bei-Mamikonjanas presē publicētie raksti par tūrisma attīstību. latviešu, krievu, gruziņu valodā; iespieddarbs. 1940.-1965. 46
- 17. Z.Bei-Mamikonjanas izstrādāto tūrisma maršrutu Kaukāzā aprakstu melnraksti. latviešu, krievu valodā; rokraksts, mašīnraksts. 1941.-1965. 53
- 18. Z.Bei-Mamikonjanas uzmetumi rakstiem par tūrisma pārgājēju organizēšanu, tūrisma attīstību Latvijas PSR u.c. krievu, latviešu valodā; rokraksts, mašīnraksts. 1952.-1967. 35

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- 19. Z.Bei-Mamikonjanas un P.Rumana recenzijas par darbu "Tūristu rokas grāmata" [1960.- 1961.] 16
latviešu valodā;
mašīnraksts.
- 20. Z.Bei-Mamikonjanas izstrādātais tūrisma maršruts "Lejup pa Gauju" 1964. 9
Krievu valodā;
mašīnraksts.

III Vēstules

- 21. Z.Bei-Mamikonjanas vēstules laikrakstu redakcijām un Fiziskās kultūras un sporta komitejām par tūrisma un alpīnisma darbu. 1936.- 1959. 34
krievu valodā;
rokraksts, mašīnraksts.
- 22. Vēstules Z.Bei-Mamikonjanai no tūristu grupām, tūristiem - alpīnistiem, darba biedriem u.c. par tūrisma un alpīnisma darbu 1939.- 1959. 80
krievu valodā;
rokraksts, mašīnraksts.
- 23. Vēstules Z.Bei-Mamikonjanai no tūristu grupām, tūristiem - alpīnistiem, draugiem u.c. par tūrisma un alpīnisma darbu. 1960.- 1973. 223
latviešu, krievu valodā;
rokraksts, mašīnraksts.
- 24. PSRS Alpīnisma Federācijas, Latvijas PSR tūristu klubu un citu kolektīvu apsveikumi Z.Bei-Mamikonjanai svētkos. 1954.- 1972. 73
latviešu, krievu, vācu valodā.
- 25. Z.Bei-Mamikonjanai atsūtītie apsveikumi no draugiem. 1952.- 1973. 127
krievu, latviešu valodā;
rokraksts.

IV Fotomateriāli

- 26. Fotoattēli par Z.Bei-Mamikonjanas dzīvi un sabiedrisko darbību. 1896.- 1973. 43
Fotoattēli par Vissavienības alpīnisma attīstību.
- 27. Fotoattēli par Z.Bei-Mamikonjanas darbību Latvijā. 1952.- 1973. 30

V Savāktie materiāli

- 28. Tūrisma pasākumu afišas. 1952.- 1969. 21
- 29. Tūristu sacensību, salidojumu emblēmas. 48
audums.
- 30. Latvijas PSR un Kaukāza kartes un shēmas pēc kurām Z.Bei-Mamikonjana izstrādāja alpīnisma maršrutus. 28

Šajā aprakstā ierakstītas 30 (trīsdesmit) lietas.

Aprakstu sastādīja zinātniskā līdzstrādniece

1975.g. 7.jūlijā

Dz. Blumberga
Dz. Blumberga

Aprakstā 30 (trīsdesmit) lietas
glabāšanas vienībās

Утверждено в
Архивном управлении
при СМ Латв. ССР
Протокол заседания
ЭПК № 10
от 17.11.1975 г.

1975. 20. 11. *Blumberga*
CVORA zinātn. līdzstrād. arhivārs

Проверено в 1975 г.

Siņi lieta 9 (deķēnas) taja suaita
Maecēna) titullapa ..... numurētas lapas
1975.g. "18." decembrī

CVORA zinātn. līdzstr.
arhivārs

Redziņa.